

Брижко Валерій Михайлович — кандидат юридичних наук (Ph. D), старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи НДЦПІ НАПрН України

Захист персональних даних як чинник боротьби з комп'ютерною злочинністю

Про ухвалення Верховною Радою України Закону України “Про захист персональних даних” (реєстр. № 2273 від 25.03.2008 р.).

Ключові слова: персональні дані, європейські стандарти, Верховна Рада України, Рада Європи.

Розв'язання питань розробки та ухвалення Закону про захист персональних даних в Україні згідно з положеннями європейських стандартів здійснювалося впродовж 14 років [1—6].

У 1995 році Україна приєдналась до статуту Ради Європи. Передача 9 листопада 1995 року ратифікаційних грамот Генеральному Секретарю Ради Європи (рішення Верховної Ради України від 31 жовтня 1995 р.) зобов'язало Україну підписати та ратифікувати понад 150 міжнародно-правових актів.

У 2001 році, з метою приєднання України до Конвенції РЄ від 28 січня 1981 р. № 108 “Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних” [7] та Додаткового протоколу до неї щодо органів нагляду та транскордонних потоків даних (вчиненого 8 листопада 2001 року в м. Страсбурзі), було здійснено їх переклад з англійської на українську мову, які отримали офіційне затвердження Міністерства закордонних справ України від 1 липня 2002 р.

У серпні 2002 р. українська версія вказаних актів спрямована до Кабінету Міністрів України на предмет її подання до Верховної Ради України для подальшого підпису та ратифікації.

Через три роки, 5 серпня 2005 року, Розпорядженням Президента України (№ 1142/2005-рп) Постійного представника України при Раді Європи було уповноважено на підписання від імені України Конвенції РЄ

№ 108 та Додаткового протоколу до неї від 8 листопада 2001 р., що у наступному й було зроблено.

На початку червня 2010 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України “Про захист персональних даних” (реєстр. № 2273 від 25 березня 2008 р.). Закон набирає чинності з 1 січня 2011 року [8].

Загальносвітова практика запровадження у національне законодавство принципів Конвенції РЄ № 108 здійснюється наступним чином. Спочатку кожна країна розробляє та приймає базовий закон щодо зазначеної сфери, а потім здійснює перегляд та корегування всього законодавства на основі його положень. У наступному за галузевим принципом розподілу правових норм за окремими напрямками соціальної та господарської діяльності (з метою врахування особливостей регулювання інформаційних відносин у тій чи іншій галузі) здійснюється впровадження рекомендацій Ради Європи, а також положень директив та резолюцій Європейського Союзу.

Закон України про захист персональних даних

До ухвалення 1 червня 2010 р. Верховною Радою Закону України “Про захист персональних даних” (реєстр. № 2273 від 25 березня 2008 р.) в державі була певна нормативно-правова база упорядкування інформаційних відносин у сфері захисту персональних даних. До неї відносяться: Конституція України від 28 червня 1996 р.; Закон України “Про інформацію” від 2 жовтня 1992 р.; Закон України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” від 31 травня 2005 р. № 2594-IV; Закон України “Про приєднання України до Статуту Ради Європи” від 31 жовтня 1995 р. та інші.

Проте законодавство не повною мірою упорядковувало захист прав людини у зв’язку з реалізацією положень статей 3, 23, 30, 32, 34 Конституції України. Чинне законодавство містить понад 4000 законів та підзаконних актів, призначених для упорядкування інформаційних відносин, що пов’язані зі збиранням, зберіганням, використанням і поширенням інформації. Понад 20 законів пов’язані зі збиранням, зберіганням, використанням та поширенням інформації про особу, але не мають чіткого і скоректованого з міжнародними стандартами визначення персональних даних, хоч це поняття несе ґносеологічне навантаження: саме на його базі повинні формуватися гіпотези норм, які впорядковують інформаційні відносини в сфері захисту персональних даних. У значній мірі можна було говорити про відсутність ефективно діючої організаційно-правової бази у сфері захисту персональних даних, незважаючи на наявність загальних норм конституційного та цивільного права і деякої кількості інших законодавчих актів. Відзначене знайшло підтвердження у Рішенні Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення ста-

тей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України “Про інформацію” та статті 12 Закону України “Про прокуратуру” (справа К. Г. Устименка), 30 жовтня 1997 року, м. Київ.

Негативні наслідки непорядкованості суспільних відносин у сфері захисту персональних даних згідно з принципами міжнародних стандартів, передусім щодо положень Конвенції № 108 Ради Європи “Про захист осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних”, полягали у наступному:

у зв’язку з розвитком та поширенням процесів автоматизованої обробки даних, відсутністю чіткого та зрозумілого базового (рамкового) закону, захист персональних даних не відповідав принципам, викладеним у статтях 3, 23, 31, 32, 34, 47, 48 Конституції України, все більше набував формального змісту та не сприяв боротьбі з комп’ютерною злочинністю;

обмін інформацією з іноземними державами не відповідає положенням міжнародного права, що створювало передумови постійного його порушення та ускладнення вільного обігу персональних даних;

експорт послуг, у першу чергу телекомунікаційних, котрі забезпечують здійснення трансграничної передачі персональних даних, не відповідає європейським стандартам.

Збитки, внаслідок порушення прав на персональні дані, визначити в абсолютному цифровому значенні навряд чи можливо. Однак обсяг щорічних витрат можна оцінити завдяки нижчеподаним статистичним відомостям.

В Україні нараховується понад 37 000 великих і середніх підприємств та 197 000 малих підприємств, що надають різні послуги. Основна їх частина займається оптово-посередницькою (дистрибуторською, збутовою) діяльністю, яка створює товарно-ринковий обіг. Володільцями баз персональних даних про споживачів послуг можна вважати понад 22 000 організацій, підприємств, фірм тощо, які виконують професійні обов’язки приватно практикуючих адвоката, нотаріуса, лікаря тощо, збирають у базах даних та активно використовують у своїй роботі різні персональні дані. Необхідно також врахувати орієнтовну кількість підприємств, що безпосередньо передають персональні дані за кордон (туристичні, фінансові та ін.). Таких нараховується не менш 9600. Абсолютна більшість баз персональних даних не є автономними у функціонуванні, що суперечить основним вимогам європейських стандартів. Передача персональних даних за кордон не має правового та організаційного їх упорядкування.

Сьогодні на різних базарах і ринках має місце торгівля лазерними дисками, що містять персональні дані. Для будь-якого бізнесу (не кажучи про квартирні крадіжки тощо) персональні дані — зручне та необхідне доповнення в усьому тому, що надається через Інтернет. За кордоном функціонують фірми, що спеціалізуються на збиранні й продажу адресних списків персональних даних, які коштують чималих

грошей. Американський журнал Forbes (Forbes.com) відзначає, що сьогодні не проблема купити, а точніше орендувати, адресну базу для поштового розсилання. Причому, за цілком помірну плату — від 75 до 125 дол. за тисячу адрес, як стверджує Політ Краньяк — президент нью-йоркської компанії List Process, що надає подібні інформаційні послуги. “Спеціалізована B2B адресна база може коштувати дорожче — біля 150 дол. за тисячу імен”, — вважає Лайза Хордер, президент фірми L. I. S. T., що знаходиться в штаті Нью-Йорк. А список приватних адрес електронної пошти, власники яких дали свою згоду одержувати електронні послання, може бути проданий ще дорожче — від 250 до 300 дол. за тисячу імен. Відноситься це, у першу чергу, до добropорядних громадян, відомості про осіб з темним минулим — товар особливий і ціна на нього зовсім інша. У ближньому зарубіжжі, зокрема в Естонії, на “вільному ринку” пропонують лазерні диски, що містять персональні дані. Продаються витяги з реєстру громадян країни, автомобільного реєстру, реєстру нерухомості та майнового стану людей, таємні файли естонської дорожньої поліції, відомості про пікантні деталі приватного життя осіб. Ціна такої продукції понад 3000 дол.

Збирання, обробка та використання персональних даних вже перетворилася на процвітаючий бізнес. Найкрупніші в США компанії по їх збиранню та поширенню, наприклад, Metromail, First Data Solution, Acxiom, володіють даними про 90 млн сімей і 140 млн осіб. У їх базах зберігається, обробляється, а потім продається інформація про день народження, подорожі, покупки, історію хвороби, придбані ліки, банківські рахунки, телефонні дзвінки, номери та рахунки за телефонні послуги та багато ін. Персональні дані можуть бути використані для проштовхування на ринок продукту, шантажу, залякування, здирства тощо. Комерсанти прагнуть зробити рекламу ефективну, спрямовану на потрібну аудиторію, а значить — адресу. Тому їм необхідно мати якомога більше персональних даних. Стать, вік, рівень доходів, захоплення — все має значення.

Складність боротьби з такою незаконною діяльністю пояснюється тим, що багато компаній, які займаються інформаційним бізнесом, приходять і йде, змінює назву, закриває свої вузли в Інтернеті та відкриває нові. Якщо будь-який представник влади захоче привидитися до такої діяльності уважніше, підпільний посередник змінює свою адресу.

Таким чином, навіть приблизна оцінка ситуації із захистом персональних даних вимагала активності у політичному вирішенні питання про приєднання України до Конвенції № 108 Ради Європи “Про захист осіб в зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних” і приведення законодавчої бази у відповідність до положень міжнародних стандартів, що передбачало прийняття базового Закону України “Про захист персональних даних”.

Як зазначалось раніше, Закон України “Про захист персональних даних” (реєстр. № 2273 від 25 березня 2008 р.) ухвалений Верховною Радою України 1 червня 2010 р. Відзначимо декі суттєві його моменти.

Структура Закону України “Про захист персональних даних” від 1 червня 2010 р. (далі — Закон) побудована відповідно до сучасних юридичних принципів і містить назву та 31 статтю.

Назва Закону визначає функціональні межі предмету правового упорядкування суспільних інформаційних відносин у зв’язку із захистом персональних даних.

Статті Закону визначають правові формули щодо упорядкування інформаційних відносин з погляду недоторканності приватного життя і зростання обсягів обміну інформацією в усіх сферах діяльності людини, суспільства і держави.

Загальні положення Закону визначають сферу його застосування у будь-якій області суспільного життя у зв’язку з обробкою даних про певну фізичну особу в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, організаціях, установах і підприємствах усіх форм власності, а також фізичними особами. Дія цього Закону не поширюється на діяльність зі створення баз персональних даних та обробки персональних даних у цих базах: фізичною особою — виключно для непрофесійних особистих чи побутових потреб; журналістом — у зв’язку з виконанням ним службових чи професійних обов’язків; професійним творчим працівником — для здійснення творчої діяльності.

Визначення персональних даних. Є вихідним у формуванні норм Закону. В Україні діє понад два десятки законодавчих актів, які регулюють суспільні відносини, що пов’язані зі збиранням, зберіганням, використанням та поширенням інформації про фізичних осіб, серед них: Конституція України, Закони України “Про інформацію”, “Про нотаріат”, “Про адвокатуру”, “Про зв’язок”, “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, “Про міліцію”, “Про банки і банківську діяльність”, “Основи законодавства України про охорону здоров’я” та інші.

Визначення того, що складає інформацію про особу, дано у статті 23 Закону України “Про інформацію”: “це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу”. У частині 1 статті 23 Закону надається вичерпний перелік відомостей, які законодавець відносить до “даних про особу (персональних даних) — національність, освіта, сімейний стан, віросповідання, стан здоров’я, а також адреса, дата і місце народження”.

Зрозуміло, що цей перелік є явно не повним і не охоплює всі відомості про осіб, на які міг би розповсюджуватися правовий режим захисту, що визначний у частині 4 статті 23 Закону України “Про інфор-

мацію”. Це підтверджується тим, що в окремих нормах інших законів вищезазначений перелік доповнюється.

У статті 9 Закону України “Про адвокатуру” дається визначення предмету адвокатської таємниці: “питання, по яких громадянин або юридична особа звернулися до адвоката, суть консультацій, порад, роз’яснень і інших відомостей, отриманих адвокатом при виконанні своїх професійних обов’язків”. Громадяни звертаються до адвоката з питань, які торкаються їх особисто, і повідомляють йому відомості про себе, а суть консультацій, порад, роз’яснень адвоката, у свою чергу, також освітлює особисте життя громадян, тобто йдеться про відомості, які можуть бути віднесені до персональних даних.

У частині 2 статті 14¹ Кримінально-процесуального кодексу України до даних про особу законодавець відносить набагато ширше коло відомостей: “особисте життя громадян, таємниця листування, телефонних переговорів і телеграфних повідомлень охороняється законом”.

Щодо паспортних даних, до відомостей персонального змісту, згідно з державним стандартом України ДСТУ 3389—96, віднесено: “фото громадянина, ідентифікаційний номер, прізвище, ім’я та по батькові, стать, місце і дата народження, особистий підпис, місце проживання (прописка), відношення до військової служби, група крові, родинний стан і дані про дітей”.

Відповідно до статті 9 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” під захист закону підпадають не просто відомості про особисте життя людини, але і відомості, які торкаються її “честі і гідності”.

Із зазначеного можна зробити висновок, що у статті 23 Закону України “Про інформацію” законодавець недостатньо чітко дав визначення даних про особу, тобто персональних даних, хоча це поняття несе гносеологічне навантаження: саме на його базі повинні формуватися гіпотези та диспозиції норм, що регулюють суспільні відносини у зв’язку із захистом тих або інших персональних даних.

Відповідно до статті 2 Закону: “відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована”. Ідентифікованою вважається фізична особа, особистість якої може визначатися прямо чи побічно, зокрема, через ідентифікаційний номер чи через кілька специфічних елементів фізичного, фізіологічного, психічного, економічного, культурного чи соціального ототожнення. Під відомостями розуміється інформація, що має достовірний зміст. Останнє важливо з погляду недопущення обробки випадкових і анонімних даних. Зазначене визначення дозволяє надати праву “парасольку” захисту практично для будь-яких персональних даних і встановити режим захисту, що надає можливість усунути суперечності сучасного законодавства. Наприклад, у Законі України “Про запобі-

гання захворювань СНІДом і соціальний захист населення” інформація про зараження вірусом імунодефіциту людини або про захворювання оголошується службовою таємницею. У той же час відповідно до статті 40 “Основ законодавства України про охорону здоров’я” така інформація віднесена до лікарської таємниці. Правові наслідки розголошення службової і лікарської таємниць різні. Порядок віднесення інформації і до лікарської таємниці, і до службової таємниці чітко не визначений.

Суб’єкти відносин. До суб’єктів відносин, пов’язаних із персональними даними, віднесено: суб’єкт персональних даних; володілець бази персональних даних; розпорядник бази персональних даних; третя особа; уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних; інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, до повноважень яких належить здійснення захисту персональних даних. Володільцем чи розпорядником бази персональних даних можуть бути підприємства, установи і організації усіх форм власності, органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, фізичні особи-підприємці, які обробляють персональні дані відповідно до закону. Розпорядником бази персональних даних, володільцем якої є орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, крім цих органів, може бути лише підприємство державної або комунальної форми власності, що належить до сфери управління цього органу (стаття 4 Закону).

Статус персональних даних. Згідно зі статтею 5 Закону персональні дані, крім знеособлених даних, віднесено до інформації з обмеженим доступом. Законом може бути заборонено віднесення персональних даних певних категорій громадян чи їх вичерпного переліку до інформації з обмеженим доступом. Первинними джерелами відомостей про фізичну особу є: видані на її ім’я документи; підписані нею документи; відомості, які особа надає про себе (стаття 6 Закону).

Обробка. Обробка персональних даних здійснюється для конкретних і законних цілей, визначених за згодою суб’єкта персональних даних або у випадках, передбачених законами України, у порядку, встановленому законодавством. Не допускається обробка даних про фізичну особу без її згоди, крім випадків, визначених Законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Використання персональних даних в історичних, статистичних чи наукових цілях може здійснюватися лише в знеособленому вигляді (стаття 6 Закону). Згідно зі статтею 7 Закону, забороняється обробка персональних даних про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, а також даних, що стосуються здоров’я чи стате-

вого життя, за виключення того, що, зокрема, суб'єкт персональних даних надав однозначну згоду на обробку таких даних.

Права суб'єкта персональних даних. Суб'єкт персональних даних має право (стаття 8 Закону), зокрема: знати про місцезнаходження бази персональних даних; отримувати інформацію про умови надання доступу до персональних даних; на доступ до своїх персональних даних, що містяться у відповідній базі персональних даних; отримувати не пізніше, як за тридцять календарних днів з дня надходження запиту, крім випадків, передбачених законом, відповідь про те, чи зберігаються його персональні дані у відповідній базі персональних даних, а також отримувати зміст його персональних даних, які зберігаються; пред'являти вмотивовану вимогу із запереченням проти обробки своїх персональних даних органами державної влади, органами місцевого самоврядування при здійсненні їхніх повноважень, передбачених законом; пред'являти вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх персональних даних будь-яким володільцем та розпорядником цієї бази, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними; на захист своїх персональних даних від незаконної обробки та випадкової втрати, знищення, пошкодження у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоєчасним їх наданням, а також на захист від надання відомостей, що є недостовірними чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи; звертатися з питань захисту своїх прав щодо персональних даних до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, до повноважень яких належить здійснення захисту персональних даних; застосовувати засоби правового захисту в разі порушення законодавства про захист персональних даних.

Реєстрація баз персональних даних. Організації, фірми, що збирають інформацію про громадян, зобов'язані до початку роботи з нею здійснити державну реєстрацію баз персональних даних за заявочним принципом шляхом повідомлення уповноваженого державного органу з питань захисту персональних даних (стаття 9 Закону).

Використання персональних даних. Передбачає будь-які дії володільця бази щодо обробки цих даних, дії щодо їх захисту, а також дії щодо надання часткового або повного права обробки персональних даних іншим суб'єктам відносин, пов'язаних із персональними даними, що здійснюються за згодою суб'єкта персональних даних чи відповідно до закону. Володільцю бази забороняється розголошувати відомості стосовно суб'єктів персональних даних, доступ до персональних даних яких здійснюється іншими суб'єктами відносин, пов'язаних з такими даними (стаття 10 Закону). Згідно зі статтею 11 Закону, підставами виникнення права на використання персональних даних є: 1) згода суб'єкта персональних даних на обробку його персональних даних. Суб'єкт персо-

нальних даних має право при наданні згоди внести застереження стосовно обмеження права на обробку своїх персональних даних; 2) дозвіл на обробку персональних даних, наданий володільцю бази персональних даних відповідно до закону виключно для здійснення його повноважень. Володільць бази персональних даних може доручити обробку персональних даних розпоряднику бази персональних даних відповідно до договору в письмовій формі. Розпорядник бази персональних даних може обробляти персональні дані лише з метою і в обсязі, визначених у договорі. У статтях 12 — 15 Закону визначено основні види та порядок діяльності з персональними даними такими, як: збирання, накопичення, поширення та знищення.

Гарантії відкритості персональних даних. Одночасно з конкретними заходами щодо захисту персональних даних у Законі введені статті, що визначають режим доступу до персональних даних та їх запиту (стаття 16), умови відстрочення та відмови у задоволенні доступу (стаття 17), порядок оскарження рішень (стаття 18). При цьому слід враховувати рішення Конституційного Суду України у справі щодо тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України “Про інформацію” і статті 12 Закону України “Про прокуратуру” (справа К. Г. Устименка). Відповідно до рішення Суду частину 4 статті 23 офіційного Закону України “Про інформацію” варто розуміти як таку, що забороняє не тільки збирання, але і зберігання, використання і розповсюдження конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди, крім випадків, визначених законом в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини.

Обмеження дії окремих статей. З’ясування меж права суб’єкта персональних даних (стаття 8) становить важливий юридичний засіб його реалізації. Проте реалізація відповідного права пов’язана з виконанням кореспондованого обов’язку, що становить іншу сторону правовідносин. Тобто, якщо у громадянина є право на доступ та отримання інформації, то має існувати й обов’язок надавати її за умов, визначених законом, зокрема щодо деяких обмежень. Згідно зі статтею 25 Закону обмеження прав здійснюється лише в інтересах: національної безпеки, економічного добробуту та прав людини; захисту прав і свобод фізичних осіб, персональні дані яких обробляються, чи прав інших суб’єктів відносин, пов’язаних із персональними даними, а також з метою боротьби із злочинністю; забезпечення суб’єктів відносин, пов’язаних із персональними даними, зведеною знеособленою інформацією щодо персональних даних відповідно до законодавства. Без отримання відповідних даних, без, так званого каналу зворотного зв’язку в управлінні держава існувати не може. Іншими словами, особливої уваги до себе вимагає

проблема дотримання інтересів усіх сторін — людини, суспільства і держави, на основі збалансованості їх прав та обов'язків.

Механізм захисту персональних даних. Представляє складну, комплексну систему законодавчого, нормативно-організаційного, методологічного забезпечення і кураторства її спеціально уповноваженим державним органом (Уповноваженим органом) для виконання координаційних, наглядових і контрольних функцій. Його організаційну основу складає порядок реєстрації баз персональних даних (стаття 9 Закону). Повноцінне організаційно-правове упорядкування суспільних відносин у сфері захисту персональних даних передбачає розробку пакету підзаконних нормативно-організаційних актів, що покликаний створити умови гарантованої дієздатності всього механізму та можливості зміцнення захисту прав на персональні дані. До цього відносяться акти про: експертну, методичну та апеляційну комісії Уповноваженого органу; про уповноваженого організації, установи, підприємстві із захисту персональних даних; про правила захисту файлів персональних даних в Уповноваженому органі; порядок розгляду скарг, заяв та інші. Попередній аналіз вказує, що для повноцінного функціонування інституту захисту персональних даних в країні потрібні розробка і введення в дію не менше 20 підзаконних нормативно-організаційних актів. У цьому випадку в уповноваженого органу з'являються реальні можливості координації, контролю і нагляду за діяльністю різних суб'єктів у сфері захисту персональних даних.

Заключні положення. У заключних положеннях Закону України “Про захист персональних даних” Кабінету Міністрів України визначено протягом шести місяців з 1 січня 2011 р.: забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом; забезпечити приведення своїх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

Закон України “Про захист персональних даних” є базовим законом. Формування цілісного правового поля у сфері захисту персональних даних в Україні передбачає у наступному приведення законодавства всіх галузей господарства у відповідність до його положень.

До питання подальшого вдосконалення Закону.

По-перше. Одночасно з виникненням Інтернету в науці був зроблений прорив у області генетики та репродуктивної медицини. Почались експерименти по імплантації спеціальних технічних пристроїв — “мікрочіпів” в тіло людини, які в перспективі можуть використовуватися як засіб ідентифікації особи та отримання відповідних персональних даних або як нова форма комунікацій (у разі підключення до мереж, зокрема Інтернету).

Імплантація зазначених пристроїв в організм людей може скоротити число тяжких злочинів (наприклад, тероризм, рецидивізм) або істотно змі-

нити порядок знаходження під слідством. Проте надмірна поспішність упровадження наукових досягнень при недостатності правового забезпечення може призвести до негативних наслідків, що стосуються не тільки випробовуваних, але й усієї соціальної системи. Головне полягає у тому, що у випадку практичного запровадження мікрочіпів в організм людини відразу ж виникне нормативно-правовий вакуум.

В Європі діє законодавство, що охороняє права людини у зазначеній сфері. Йдеться про Конвенцію Ради Європи № 164 “Про захист прав і гідності людини у зв’язку з використанням досягнень біології та медицини (біомедицини)” від 4 квітня 1997 року [9]. На жаль, в Україні ще не сформовано національне законодавство й до цього часу вона до Конвенції РЄ № 164 не приєдналась.

Аналогічний стан справ і в Росії. Хоча у статті 11 “Биометрические персональные данные” Закону РФ “О персональных данных” від 2006 р. є спроби визначитися у цьому питанні: “1. Сведения, которые характеризуют физиологические особенности человека и на основе которых можно установить его личность (биометрические персональные данные), могут обрабатываться только при наличии согласия в письменной форме субъекта персональных данных, за исключением случаев, предусмотренных частью 2 настоящей статьи. 2. Обработка биометрических персональных данных может осуществляться без согласия субъекта персональных данных в связи с осуществлением правосудия, а также в случаях, предусмотренных законодательством Российской Федерации о безопасности, законодательством Российской Федерации об оперативно-розыскной деятельности, законодательством Российской Федерации о государственной службе, уголовно-исполнительным законодательством Российской Федерации, законодательством Российской Федерации о порядке выезда из Российской Федерации и въезда в Российскую Федерацию”.

Конвенція РЄ № 164 не містить прямо норм, що забороняють або обмежують імплантацію в тіло людини комунікаційних пристроїв. Проте такі положення, як вимога інформованої згоди випробовуваного і гарантія його подальшої відмови, визначають загальний вектор, в якому рухатимуться держави, що підписали Конвенцію РЄ № 164.

Можна запропонувати доповнення до інформаційного законодавства України наступною правовою конструкцією: *“При використанні інформаційних систем і мереж, технологій і засобів їх забезпечення не допускається застосування біоелектронних й інших засобів автоматичної ідентифікації фізичних осіб, розміщуваних в організмі людини без її згоди, якщо інше не визначено законом, та у порядку, встановленому законодавством”.*

По-друге. У процесі обговорення законопроекту про захист персональних даних правозахисники звертали увагу на те, що у проєкті не регу-

льовано питання щодо ухвалення рішень, які отримані на підставі виключно автоматизованої обробки персональних даних. У цьому цілком є сенс — якою б “інтелектуальною” не була машина, вона працює лише за тією програмою, що в неї закладена, та яку мало хто розуміє.

Більше того, техніко-технологічні досягнення нашого часу надали якісно нові можливості політикам та засобам масової інформації, що перетворюються в руках обмеженої частини населення на могутній інструмент інформаційної експансії. Справжній плюралізм та застосування принципу верховенства права у вирішенні соціально-політичних проблем, так само як і вплив широких мас на інформаційну політику державних органів і приватних компаній, — явище вельми рідкісне і швидше є винятком, ніж правилом. Технології маніпулювання свідомістю в повсякденній і діловій взаємодії завдяки, зокрема, інформаційно-комп’ютерним технологіям і мережам, стають усе більш витонченими і замаскованими. Виходячи з цього можна пропонувати внесення доповнень до Закону у наступній редакції: *“Забораються ухвалення рішень на підставі виключно автоматизованої обробки персональних даних, що породжують юридичні наслідки відносно прав суб’єкта персональних даних або іншим чином зачіпають його законні інтереси, за винятком випадків, коли суб’єкт персональних даних особисто надає письмову згоду щодо прийняття рішення на підставі виключно автоматизованої обробки його персональних даних”*.

Список використаних джерел

1. Баранов А. А. Права человека и защита персональных данных / А. А. Баранов, В. М. Брижко, Ю. К. Базанов. — Харьков : Фолио, 2000. — 280 с.
2. Баранов А. А. Защита персональных данных / А. А. Баранов, В. М. Брижко, Ю. К. Базанов. — К. : Национальное агентство по вопросам информатизации при Президенте Украины, 1998. — 128 с.
3. Брижко В. М. Організаційно-правові питання захисту персональних даних : дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 — теорія управління ; адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право / В. М. Брижко ; НДЦПІ АПрН України, НАДПС України. — К., 2004. — 251 с.
4. Брижко В. Інформаційне право та правова інформатика у сфері захисту персональних даних : [монографія] / [В. Брижко, М. Гуцалюк, В. Цимбалюк, М. Швець] ; за ред. доктора економічних наук, професора, члена-кореспондента Академії правових наук України М. Швеця. — К. : ТОВ “Пан Тот”, 2005 р. — 333 с.
5. В. Брижко. Е-майбутнє та інформаційне право / [В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець, Ю. Базанов та ін.] ; за ред. члена-кореспондента АПрН України М. Швеця. — [2-е вид., доп.]. — К. : ТОВ “Пан Тот”, 2006. — 234 с.
6. Брижко В. М. Методологічні та правові засади упорядкування інформаційних відносин : [монографія] / В. М. Брижко. — К. : ТОВ “ПанТот”, 2009 р. — 418 с.

7. Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. — [пер. з англ.] : Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data; Amendment to Convention ETS No.108 allowing the European Communities to accede : Конвенція Ради Європи від 28 січ. 1981 р. № 108, Страсбург (Офіційний переклад засвідчено МЗС України від 1 лип. 2002 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу :

<http://www.convention.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/108.htm>.

8. Про ухвалення Верховною Радою України Закону України “Про захист персональних даних” [Електронний ресурс]. — Режим доступу :

http://www.portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=200739&cat_id=37486.

9. Про захист прав і гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини (біомедицини) : Конвенція Ради Європи № 164 від 4. квіт. 1997 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу :

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/html/164.htm>.

О принятии Верховным Советом Украины Закона Украины “О защите персональных данных” (регистр. № 2273 от 25.03.2008 г.).

About adoption of the Law of Ukraine “About the protection of the personal data” (register. № 2273, of 25.03.2008) by the Verkhovna Rada of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції журналу 2 червня 2010 року.